

Campaña Mundial por la EDUCACIÓN
Coalición española www.cme-espana.org

EDUCACIÓ NEGADA, FUTURS TRUNCATS: ADOLESCÈNCIES EN MOBILITAT DAVANT DE L'EMERGÈNCIA EDUCATIVA A L'AMÈRICA CENTRAL

RESUM EXECUTIU

L'Amèrica Central està passant per una emergència educativa sense precedents, marcada per l'expulsió, el desplaçament i la mobilitat forçada. Un fenomen invisible per a molts i devastador en les seves conseqüències humanes i socials: compromet el futur de la seva pròxima generació. Aquest informe, basat en una investigació qualitativa amb fonts primàries i secundàries, analitza les causes i els obstacles institucionals que impedeixen l'accés de les adolescències en mobilitat a una educació inclusiva, equitativa i de qualitat al Salvador, a Hondures i a Guatemala. L'evidència recollida confirma que l'accés a l'educació s'enfronta a reptes estructurals alimentats per emergències recurrents, la continuïtat de les desigualtats, la manca de coordinació interinstitucional, el finançament insuficient i els retards històrics en les polítiques públiques.

Davant de la violència, els desastres per fenòmens naturals, la pobresa i les fractures socials, l'escolarització es converteix en un procés fragmentat (UNESCO, 2025; Humanitarian Action, 2023). Milers d'adolescents queden atrapats en el trànsit o el retorn i s'enfronten a una exclusió que transcendeix l'accés a una aula: es manifesta en l'absència d'acompanyament psicosocial, en la violència de gènere, en la discriminació i en la carència de rutes flexibles de reintegració. L'exclusió educativa de les i els adolescents en mobilitat representa no només una violació del dret a l'educació, sinó també un obstacle per al desenvolupament col·lectiu, l'equitat regional i la pau.

És moment de reconèixer que aquesta emergència corre el risc de normalitzar-se i cronificar-se. Només a través d'una acció col·lectiva i articulada, que implementi mecanismes efectius de finançament, sistemes d'identificació i registre, modalitats escolars flexibles adaptades a la diversitat i formació docent, serà possible construir sistemes educatius veritablement inclusius, segurs i resilients. Des de la Campanya Mundial per l'Educació a Espanya defensem l'educació com a dret fonamental, no un privilegi que es pot perdre en temps de crisi. Per això, invertir avui en educació en emergències (EeE) amb una visió a llarg termini no és una resposta conjuntural, sinó una inversió estratègica en l'estabilitat de la regió.

Una crisi silenciosa en xifres

La «crisi silenciosa» que viu l'educació a la regió exigeix una acció decidida:

- A nivell mundial, més de 234 milions de nenes, nens i adolescents viuen afectats per crisis prolongades; malgrat això, l'educació en emergències rep amb prou feines el 3 % de l'ajuda humanitària mundial.
- El Salvador, Guatemala i Hondures afronten una complexa combinació de violència, criminalitat, pobresa estructural i un risc extrem davant de desastres naturals (Germanwatch, 2025).
- Les infàncies i adolescències componen prop del 14 % dels fluxos migratoris regionals.
- Menys del 50 % dels adolescents completa la secundària a Hondures i Guatemala, i només el 60 % al Salvador.
- El 63 % de la població hondurenya, el 56 % de la guatemalenca i el 30,3 % de la salvadorenca viu actualment en situació de pobresa.

L'enfocament del triple nexe

És urgent situar l'educació com a eix estratègic de qualsevol resposta humanitària i de desenvolupament. A l'Amèrica Central, l'EeE s'ha consolidat com l'estratègia principal per preservar drets i aportar estabilitat; tanmateix, en molts casos, els desafiaments no s'identifiquen dins dels paràmetres convencionals de l'emergència, la qual cosa limita la resposta articulada.

Si bé l'EeE ofereix una base sòlida, les dinàmiques de la mobilitat humana i els factors estructurals d'exclusió demanen transcendir aquest enfocament. Per aquest motiu, aquest informe examina el problema des de la lògica del triple nexe, un enfocament que integra simultàniament tres dimensions essencials de la cooperació internacional: l'acció humanitària, el desenvolupament sostenible i la promoció de la pau. L'aplicació d'aquest enfocament permet una intervenció coordinada, que respon no només a les necessitats immediates, sinó també a les futures:

- Dimensió humanitària: és indispensable per garantir respostes de protecció immediata, la continuïtat de l'aprenentatge i suport psicosocial en situacions de crisi.
- Dimensió de desenvolupament: cal construir polítiques educatives que transformin l'educació en un motor estructural contra la desigualtat i la mobilitat forçada, i que enforteixin els sistemes educatius perquè siguin resilients i adaptatius.
- Dimensió de pau: incorpora la urgència que l'escola sigui un espai de protecció, reconciliació i cohesió social, capaç de trencar cicles de violència i migració forçada.
- Cap intervenció parcial no és suficient per respondre a la magnitud d'aquest repte; cal una visió que integri simultàniament aquestes tres dimensions.

Recomanacions

I. Per a la cooperació internacional:

- Prioritzar el finançament plurianual, directe i flexible que permeti adaptar les respostes educatives a les realitats diferenciades de gènere, ètnia i discapacitat.

- Destinar almenys el 10 % de l'ajuda humanitària total a l'educació i assegurar mecanismes que vagin més enllà de l'accés: qualitat, seguretat, equitat i benestar.
- Canalitzar fons de manera directa a actors locals i invertir en una infraestructura educativa resilient, segons el Marc Integral d'Escoles Segures.

II. Per als governs nacionals:

- Assegurar sistemes d'identificació i registre integrats entre educació, protecció, migració i salut amb informació desagregada per al seguiment i l'atenció personalitzada.
- Adaptar l'enfocament del triple nexe al seu context, consolidar l'educació en emergències com a catalitzadora de resiliència i pau, i harmonitzar protocols per a la reintegració i el reconeixement d'estudis previs.
- Ampliar les modalitats educatives (presencials, a distància, accelerades) amb una inversió sostinguda en formació docent i acompanyament psicosocial.

III. Per a la societat civil:

- Liderar la incidència per estratègies adaptades al territori i participar integralment en la governança i la supervisió educatives.
- Generar, sistematitzar i compartir evidències, testimonis i anàlisis sobre exclusió i trajectòries d'integració educativa en mobilitat, per tal de sensibilitzar i incidir en les polítiques públiques.
- Fomentar aliances entre els organismes multilaterals, el sector privat i les comunitats per escalar solucions innovadores i culturalment pertinents.

Cap a una agenda compartida: principis i compromisos transversals

Per tal d'aconseguir que aquestes recomanacions es tradueixin en canvis reals, és fonamental que els estats, els actors locals, la societat civil i els donants actuïn amb decisió i corresponsabilitat. Només mitjançant una cooperació multilateral activa, centrada en els actors locals i liderada per ells, així com mitjançant una voluntat política renovada, serà possible construir sistemes educatius veritablement inclusius, segurs i resilients, que garanteixin oportunitats, restitueixin drets i enforteixin la cohesió social a la regió.

Campaña Mundial por la
EDUCACIÓN
Coalición española
www.cme-espana.org

CME_es @CME_es @CMEespana

La CME en España está liderada por:

Ayuda en Acción · educo educar cura · entreculturas ONG·JESUITA · MADRE CORAJE · PLAN INTERNATIONAL

Aquesta publicació compta amb la col·laboració de la Cooperació Espanyola, a través de l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID). Tanmateix, el seu contingut és responsabilitat exclusiva de la Coalició Espanyola de la Campanya Mundial per l'Educació i no reflecteix, necessàriament, la postura de l'AECID.

Con la financiación de:

MINISTERIO DE ASUNTOS EXTERIORES, UNIÓN EUROPEA Y COOPERACIÓN · aecid · cooperación española